

Še letos register grobišč

LJUBLJANA – Komisija za reševanje vprašanj prikritih grobišč je sprejela poročilo o opravljenem delu in pripravila program za letošnje leto. Nadaljevali bodo sondiranja na pomembnejših lokacijah, ki bodo potrdila obstoj grobišč in določila njihov obseg. Območje prikritih grobišč v Kočevskem Rogu nameravajo razglasiti za kulturni spomenik. Za hrambo posmrtnih ostankov pa bodo dogradili kostnici v Mariboru in Škofji Loki. O načrtovanem programu smo se pogovarjali s predsednikom komisije Jožetom Dežmanom.

Katera pomembnejša sondiranja oziroma prekope načrtujete?

Letos bi radi odprli morišče v rovu Sv. Barbare v Laškem. Raziskava te lokacije je bila načrtovana že pred leti. To je strašno prizorišče, v katerem je velik del slovenskih žrtev, pripeljanih iz Teharij. Upamo, da bo vlada, ki bo obravnavala naše poročilo in program, potrdila raziskavo in urejanje tega prizorišča zločina, ki mu po posebnostih (morišče v rudniškem jašku) komajda najdemo primerjavo v svetovni zgodovini. V našem predlogu programa je tudi predlog za nekaj izkopov grobišč s slovenskimi žrtvami. To poudarjamo, saj je naš interes izkop slovenskih žrtev, od drugih narodov pa pričakujemo, da bodo prekopali svoje žrtve ali vsaj začeli urejati grobišča. Še vedno čakamo, kdaj bo Hrvaška podpisala ustrezen sporazum.

Kako poteka raziskava grobišč?

Mitja Ferenc je topografsko raziskal okoli 600 lokacij. Skoraj dnevno pa njemu, meni ali kriminalistu Pavlu Jamniku ljudje iz cele Slovenije poročajo o novih možnih lokacijah morišč in grobišč oziroma dodajajo nove podatke o že znanih lokacijah. Po zbiranju dokumentov in pričevanj ter terenskih ogledih se začne zbiranje soglasij lastnikov za sondiranje lokacij. Soglasja zbiramo za vse evidentirane lokacije. Ferenc je pripravil natančna merila, po katerih smo pripravili programe sondiranja. Ko je obstoj grobišča potrjen, znan njegov obseg, se začnejo postopki za njegovo urejanje. To pomeni odmero, ureditev razmerij z lastniki, minimalna ureditev lokacij. V letošnjem letu bomo urejali del območja Tezenskega jarka in še neurejene lokacije v Kamniški Bistrici. Upamo, da bo letos narejen register grobišč, v katerega bomo vnašali potrjena prikrita grobišča.

Načrtujete tudi gradnjo kostnic?

JOŽE DEŽMAN Foto Blaž Samec

V Mariboru bomo letos zaradi dobrega sodelovanja občine Maribor in pogrebnega podjetja Maribor dogradili kostnico. Ob njej je že spravni obelisk. Tam bi lahko nastal park sprave, posvečen vsem žrtvam. Muzealec Marko Košan pa mi je na pogovoru v Slovenj Gradcu omenil, da bi tudi tam lahko presegli samo enoznačno obeleževanje konca 2. svetovne vojne in ga vpeli v evropski kontekst prizadevanj za globalno kulturo miru.

Kakšno je sodelovanje ministrstva za kulturo in lokalnih skupnosti?

Odnos z ministrstvom za kulturo je pomemben zaradi razglasjanja najpomembnejših lokacij za spomenike državnega pomena. Žal se tu že nekaj časa zadeve ne premaknejo. Še vedno za kulturni spomenik niso razglašene Teharje, kompleks Pod Krenom oziroma kompleks roških grobišč v celoti. Zato ministrstvo za delo in komisija aktivno pripravljata podlage, da bodo razglasitve potekale hitreje. Vse več je občin, ki se zavedajo, da so neurejena grobišča civilizacijska sramota. Pri tem je daleč spredaj občina Škofja Loka, kjer so s Ferencem uskladili program sondiranja, z ministrstvom za delo gradijo kostnico

in pripravljajo odlok o grobiščih. Tak odlok že imajo v občini Celje. Pravzaprav bi bilo pametno, če bi občine ustanovile komisije za vojna grobišča, ki bi potem začele oblikovati lokalne politike za urejanje tega pomembnega dela memorialne dediščine. Take pobude bi prav gotovo pospešile razglašanje spomenikov in njihovo urejanje, s tem pa tudi aktivnejši dialog med ministrstvi na državni ravni.

Pred kratkim ste sodelovali na srečanju evropske mreže stičnih točk o osebah, odgovornih za genocid, zločine proti človečnosti in vojne zločine v Haagu. Ali je delo vaše komisije primerljivo z drugimi?

Pri poročilu o delu visokega sodišča v Iraku je bilo posebej poudarjeno, da je slovenski model dober, ker poskuša trezno raziskati zločine in odgovornost zanje in ne poskuša vnaprej obsojati jugoslovanskih oblasti in armade. Prav tako je bilo iz poročil tožilcev in kriminalistov iz različnih držav razvidno, da so v težavah, kako iz ogromnega števila morebitnih osumljenih, ki jih imajo v obravnavi, izbrati tiste, ki jih bodo obravnavali prednostno. Zato je eden od prioritetnih ciljev, da zberejo čim boljšo dokumentacijo o zločinih. Poudarjali so tudi, da jim veliko težav povzroča nepoznavanje krajevnih razmerij, mentalitete in zgodovinskega konteksta dogajanja. Z vsemi temi dilemami se srečujemo tudi v Sloveniji pri preučevanju titoističnega terorja. Zato so slovenske izkušnje in dosežki povsem primerljivi z izkušnjami tistih, ki se ukvarjajo z balkanskimi vojnami v 90. letih in genocidom v Ruandi. Zato bi lahko Slovenija že na aprilskem znanstvenem srečanju o zločinih totalitarnih režimov predlagala nastanek evropskega dokumentacijskega centra o zločinih komunizma.

MATJAŽ ALBREHT